

EKONOMİK KRİZLERİN İSTİHDAMA YANSIMASI

Şenol YAPRAK

Afyon Kocatepe Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Afyonkarahisar

E-posta:yaprak@aku.edu.tr

Özet

Ekonomik krizler sonucu ekonomide meydana gelen daralma nedeni ile olumsuz etkilenen alanlardan biri de şüphesiz istihdamdır. Sahip olduğu genç nüfus yapısı ile diğer ülkelerle kıyaslandığında bu demografik yapısını bir fırsat penceresine dönüştüremediğinden dolayı, zaten kronikleşmiş bir işsiz kitlesine sahip olan Türkiye’de, yaşanan bu finansal krizler sonucu istihdam yapısı iyice kötüleşmekte ve işsiz sayısı sürekli artmaktadır. Çok yönlü etkileri olan işsizlik sorunu yaşanan krizlerin etkisini iyice artırdığından dolayı, kriz sonrası normal duruma dönüşü de geciktirmekte, beraberinde başka sorunlara da yol açmaktadır. Kriz dışında da kayıt dışı ekonominin zaten çok yüksek olduğu düşünüldüğünde kriz, işsizliğe yol açtığı gibi, kayıt dışı çalışanların sayısını da arttırmaktadır. İşsiz kalan insanlar, çaresizlikten kayıt dışı alanlara yönelmekte, düşük ücretlere razı olmakta, sendikali çalışanların sayısı azalmakta, istihdamda standart dışı çalışma biçimleri daha fazla öne çıkmaktadır. Bu çalışmada Türkiye’de de yaşanan krizin istihdamı nasıl etkilediği, kriz öncesi duruma göre işsizliğin nasıl ve ne şekilde yükseldiği, sektörel istihdamın yapısının nasıl değiştiği gibi sorular irdelenmekte ve genel olarak krizin istihdama yansımaları ortaya konmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik kriz, İstihdam, İşsizlik

JEL Kodu: J60, J82

REFLECTION OF ECONOMIC CRISIS TO EMPLOYMENT

Abstract

One of the areas certainly affected by economic crisis is employment. Turkey labour market has also been hit hard by the current economic crisis. The downturn in economic activity took effect earlier in Turkey, where the unemployment rate reached 16 %. People, who lost their jobs, tend to off the record areas, agree to low wages, number of union member employees rises, and non-standard working styles come forward much more. In this study, we tried to analyse problems like how global crisis affected employment in Turkey, how and in what way unemployment rises according to pre-crisis situation, how stucture of sectoral employment differs and we tried to show reflection of crisis on employment.

Key Words: Economic crisis, employment, unemployment

JEL Classification: J60, J82

1. GİRİŞ

Amerika Birleşik Devletleri'nde 2007 yılı ortalarında bankacılık sektöründe ortaya çıkan ve daha sonra da küresel bir boyut kazanarak tüm dünyayı etkilemeye başlayan finansal kriz, etkisini artırarak devam etmektedir. Finans sektöründen başlamış olsa da, ekonominin her alanında etkisini gösteren ve özellikle ekonomilerin küçülmesi sonucu özellikle istihdamı olumsuz etkileyen kriz, yakın gelecekte kontrol altına alınıp, olumsuz etkileri telafi edilemez ise ülkelerin sosyal yapılarını da olumsuz olarak etkileyecektir. Dış ticaretin daralması, iç talebin kısılması üretimi de azaltmış ve işyerleri kapasitelerini düşürmek durumunda kalmış, hatta işyeri kapanmaları yaşanmaya başlamıştır. Bu gelişmelerden en fazla etkilenen kesim de çalışanlar olmakta ve işsizlik tüm dünyayı etkilemektedir. Bu küresel etkiler, zaten kırılğan bir yapıda olan ülkemizin sosyo-ekonomik yapısını da olumsuz olarak etkilemekte, yüksek olan işsizlik oranını daha da artırmakta, devleti de emeği ile geçinenlerin bu durumlarını düzeltici çareler aramaya yöneltmektedir. Tüketimi artırarak, üretimi teşvik etmek ve işletmeleri çalışır durumda tutabilmek amacı ile devlet destekli teşvik politikaları uygulanmak zorunda kalınmakta, işsizliğin etkilerini azaltmak amacı ile işsizlik sigortasından yararlanma kolaylaştırılmakta, işverenlere kısa çalışma ödeneği desteği sağlanarak işçi çıkarmalarının önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Küresel krizin sonuçları da küresel olduğundan dolayı, tüm dünyayı etkilemeye devam etmekte, ne zaman sona ereceği ise tam olarak kestirilememektedir. Bu nedenle alınacak önlemler ve geliştirilecek politikalar ülkemiz açısından çok önemlidir. Zira işsizlik son yılların en yüksek düzeylerine gelmiş ve ekonomideki daralma artarak devam etmektedir.

1.1. Küresel Ekonomik Kriz

Küreselleşme ile dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen bir olayın yansımaları, diğer ülkelerde de görülmekte ve sadece olayın ortaya çıktığı ülkeyi değil, binlerce kilometre uzaklıkta bile başka ülkeleri de etkilemektedir. Yaşanan bu küreselleşme süreci nedeni ile ekonomik olaylar da birbiri ile çok fazla ilişkili hale gelmiş ve ekonomik olayların yansımaları da bu ilişki nedeni ile daha önemli hale gelmiştir.

Bugüne gelinceye kadar dünyada değişik zamanlarda farklı nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan ekonomik krizler görülmüş ve yansımaları da pek çok ülkede etkisini göstermiştir. Küreselleşmenin hız kazanması nedeni ile yaşanan bu son krizin etkisi eskilere göre çok daha geniş alanları etkilemektedir. 2007 yılı ortalarında Amerika Birleşik Devletleri'nde konut sektöründe başlayarak hızla yayılan ve küresel bir kriz haline dönüşen bu son finansal krizin nedenlerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- a) Kriz öncesi oluşan likidite bolluğunu değerlendirmek ve karlı hale gelebilmek için bankalar, özensiz krediler vererek piyasada ödeme gücü olmayan insanlara bile kredi kullandırmışlardır.
- b) Menkul Kıymetleştirme denen ve nakit akışlarının bir havuzda toplanarak, yatırımcılara satılmak üzere menkul kıymet üretilmesi yolu ile riskin bir kurumdan diğerine aktarılması, bunun sonucunda da aldığı krediyi ödeyemeyen kişi hem kredi veren bankayı, hem de menkul kıymeti satın alan diğer finansal kuruluşları zorda bırakarak mali sistem kırılğanlaşmıştır.

c) Finansal piyasalardaki saydamlık eksikliği nedeni ile krizin önceden tahmin edilmesinde güçlükler yaşanmıştır. Yapılan araştırmalar krizle saydamlık arasında ters bir ilişki olduğunu göstermektedir. Saydamlık arttıkça piyasalarda daha az krizle karşılaşmaktadır.

d) Bankalara ve diğer finansal kuruluşlara derecelendirme notu veren derecelendirme kuruluşlarının bu görevlerini yaparken objektif davranamayıp, piyasayı iyi analiz edemeyerek not düşürmek için geç kalmışlardır.

e) Düzenleyici ve denetleyici fonksiyon üstlenen kurumları (özellikle de Amerika Merkez Bankası FED) değişen risk ortamına karşı önlem almakta geç kalmışlardır. Konut sektöründe ortaya çıkan sorunların diğer alanları da etkileyebileceğini öngörememiş ve zamanında önlem alamamışlardır (Alantar, 2008:2-4).

Halen etkisini devam ettiren küresel kriz, mali sektörle reel sektör arasındaki uyumsuzluğun daha da artmasından kaynaklanmıştır ve bu durum devlet müdahaleleri ile giderilmeye çalışılmaktadır. Bu uygulamalar kapitalizmin özüne aykırı da olsa, kapitalizmin bugüne kadar yaşadığı irili ufaklı krizlerin en önemlilerinden olan bugünkü küresel krizin olumsuz etkilerini azaltmak için bir zorunluluk olarak görülmektedir. Yaşanan bu krizlerin benzeşen ve ayrışan bir takım özellikleri de olsa hepsinde krizin üstü para ile örtülmeye çalışılmıştır. Nitekim bugünkü kriz için de devletin para saçması önerilmektedir. Geçmişte devleti özel sektöre müdahale eden bir aktör olarak gören anlayışlar, bugün devleti kurtarıcı olarak görmeye başlamışlardır (Eğilmez,2009).

Şimdi karşı karşıya kalınan krizin, diğer krizlerden en önemli farkı küresel olma özelliğidir. Bu nedenle de yalnızca bağımsız devletlerin küresel yapı içerisinde ekonomik koordinasyonuna duyulan gereksinimi öne çıkarmakla kalmamakta, yeni küresel mekanizmaların geliştirilmesi ile ilgili tartışmalara da öncülük etmektedir. Bu özellikleri nedeni ile finansal piyasalarda başlayan bu krizin gelişmiş ülkeleri olduğu kadar gelişmekte olan ülkeleri de ne şekilde etkileyeceğinin hesaba katılması gerekmektedir (TEPAV,2008:1).

ABD’nde bankacılık sisteminde başlayan çalkantılar önce AB ülkelerine, daha sonra da tüm dünyaya yayılmış olup, küresel krizin dünya ekonomisini bütünüyle sarsacağına inanılmaktadır. Gelişmiş ülke bankalarının bilançolarındaki olumsuz görüntüler, gelişmiş ülkelerdeki bankaları ve reel sektörü de bu bağımlılık nedeni ile etkilemektedir (TEPAV,2008:1).Yaşanan bu küresel kriz dünya ekonomisinde derin yaralar açmakta, talebi düşürmekte, özel tüketimi daraltmakta, dış ticareti yavaşlatmakta, ekonomileri küçültmekte ve resesyona doğru giden bir etki oluşturmaktadır (HAK-İŞ, 2009:2) . Küresel krizin yarattığı bu olumsuz etkiler nedeni ile de tüm sektörler de olumsuz etkilenmekte, ülkeler krizle başa çıkma yollarını aramakta ve acil çözüm önerileri geliştirmeye çalışmaktadırlar.

Finansal krizin neden olduğu bu olumsuzluklar, her ülke için aynı sonucu doğurmamaktadır ve ülkenin bünyesine yerleşik makro ve mikro ölçekli, sayıca kalabalık etkenlere bağımlıdır. Bu değişkenler arasında ülke insanların demografik yapısından, reel sektördeki işkollarına ve üretim teknolojilerine kadar geniş aralıklı çok sayıda değişken bulunmaktadır (Ceba, 2009).

2. KÜRESEL KRİZİN İSTİHDAMA ETKİSİ

2.1. Krizin Türkiye’de İşsizliğe Yansıması

İşsizlik göstergeleri bir ülkenin ekonomisinin gidişatı hakkında önemli bir araçtır. Ekonominin sağlıklı işlediği dönemlerde, bunun olumlu etkisi istihdama yansımakta ve işgücü piyasasında da olumlu gelişmeler yaşanmaktadır. Daha önce yaşanan krizlerde de işsizliğin yükseldiği, kapasite kullanım oranlarının düştüğü görülmüştü. Bugün yaşanan ekonomik krizin etkilerini tüm dünyada, özellikle işsizliğin yükselmesi ile daha net olarak görmek mümkündür. Çünkü işsizliğin artmasının gerisinde krizin diğer pek çok alanı olumsuz etkilemesi yatmaktadır. Kriz işsizliği arttırdığı gibi, aynı zamanda işsizlerin yeniden iş bulma süresini de arttırmaktadır.

Türkiye ekonomisinin istihdam yaratma kapasitesi önceleri de yüksek değildi ve son yıllarda sağlanan yüksek büyüme oranlarının istihdam artışına dönüşmemesi de bunun bir göstergesi olmuştur. İstihdamı artırıp, işsizliği azaltmanın temel yolu yatırımları artırarak yeni iş alanlarının yaratılmasıdır. Ancak bunun her zaman bu şekilde işlemediği son yıllarda kronikleşen yüksek işsizlik oranları ile görülmüştür (Bağdadioğlu,2009:109). Bu tablo devam ederken yaşanan küresel kriz ne yazık ki işsizliği daha da arttırmış ve son yılların en yüksek düzeyine yükseltmiştir.

Gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyüme istihdamda da artışa yol açmaktadır. Ancak bu ülkelerde sermaye kıt olduğundan yatırımlar yeteri kadar arttırılamamaktadır. Diğer yandan genç nüfusun fazlalığı ve onlara nitelikli eğitim olanakları sunulamaması, işsizlik sorununu beslediğinden istihdam sorunu çözülememektedir (İTO,2008:31-32). Ülkemizde yaşanan durum da ne yazık ki buna en güzel bir örnek oluşturmaktadır.

Aşağıdaki tabloda Mart 2008 ile Mart 2009 dönemleri arasında Türkiye’de işgücünün değişimi gösterilmiştir. Hiç kriz olmamış olsaydı bile, bu bir yıllık dönemde çalışma çağındaki nüfus 862 bin kişi arttığından onlara yeni iş alanları oluşturmak zorunda olduğumuzdan büyük bir sorunla karşı karşıya kalacaktık. Bu dönemde istihdam edilenlerin sayısı da 241 bin kişi azalmıştır. Genç bir nüfus yapısına sahip olduğumuzdan dolayı bu durum göz ardı edilmemelidir. Krizin işsizliği nasıl etkilediğini görmek için bu bir yıllık dönemde yaşanan gelişmeyi analiz etmek yararlı olacaktır. Tarım dışı işsizlik oranı % 13.4’ten % 18.9’a yükselirken, genç nüfustaki işsizlik oranı da %19.8’den % 27.5’e yükselmiştir.

2001 krizi sonrasında Türkiye’de yaşanan daralmada da özellikle istihdam açısında önemli sorunlar yaşanmıştı. Bu dönemde önemli bir işveren kuruluşu olan MESS(Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası), üyeleri arasında yaptığı bir araştırmada, 2001 yılında üyelerinin % 80’inde üretim azalışı olduğunu ve buna bağlı olarak da işyerlerinin % 72’sinde istihdam azalışı meydana geldiğini tespit etmişti(MESS,2002:20). Her yaşanan ekonomik kriz geçmişte de, günümüzde de sonuçta çalışanları etkilemekte ve mevcut işsizliği daha da arttırmaktadır.

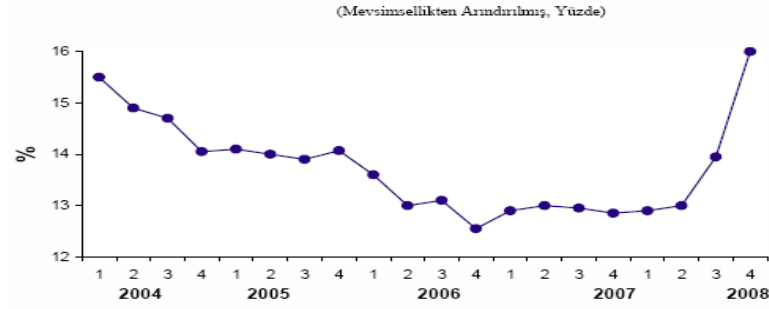
Tablo 1: Türkiye’de İşgücü Mart 2008- Mart 2009

	TÜRKİYE		KENT		KIR	
	2008(*)	2009	2008(*)	2009	2008(*)	2009
Kurumsal olmayan nüfus (000)	69 479	70 299	48 228	48 628	21 251	21 670
15 ve daha yukarı yaştaki nüfus (000)	50 564	51 426	35 633	36 066	14 931	15 359
İşgücü (000)	22 921	23 924	15 618	16 324	7 302	7 601
İstihdam (000)	20 389	20 148	13 632	13 383	6 757	6 765
İşsiz (000)	2 532	3 776	1 986	2 941	545	835
İşgücüne katılma oranı (%)	45,3	46,5	43,8	45,3	48,9	49,5
İstihdam oranı (%)	40,3	39,2	38,3	37,1	45,3	44,0
İşsizlik oranı (%)	11,0	15,8	12,7	18,0	7,5	11,0
Tarım dışı işsizlik oranı (%)	13,4	18,9	13,0	18,3	15,7	21,8
Genç nüfusta işsizlik oranı ⁽¹⁾ (%)	19,8	27,5	21,6	29,8	15,0	21,8
İşgücüne dahil olmayanlar (000)	27 643	27 501	20 015	19 742	7 628	7 759

(1) 15-24 yaş grubundaki nüfus
Not: Rakamlar yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.
(*) 2008 Mart dönemi sonuçları yeni nüfus projeksiyonlarına göre revize edilmiştir.
Kaynak: TÜİK Haber Bülteni, 15.6.2009

Tarım dışı işsizlikteki bu büyük artışı gösteren grafikteki değişime bakıldığında, krizin etkisi görülecektir. Küresel kriz 2007 yılı sonunda etkisini hissettirmeye başlasa da, bunun çalışma yaşamına etkisi 2008 yılının ikinci yarısından sonra daha net ortaya çıkmaya başlamıştır.

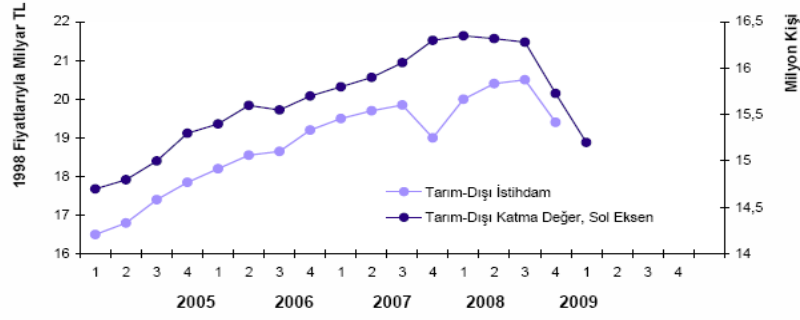
Grafik 1: Tarım Dışı İşsizlik

Kaynak: (TCMB) Merkez Bankası Enflasyon Raporu 2009 II, s.54

Daha önce ülkemizde yaşanan 2001 krizinin etkisinin giderildiği, eskiye göre işsizliğin azalmaya başladığı bir süreçte karşı karşıya kalınan küresel krizle birlikte, işsizlik tekrar hızla yükselme eğilimine girmiş ve çok dik bir eğimle yükselme trendine girmiştir. 2009 yılı Mart ayı verilerine bakıldığında bu sürecin aynı şekilde devam ettiğini söylemek mümkündür. Bu durumun istihdamdaki azalışta da aynı şekilde devam ettiği Grafik 2’de görülmektedir.

Grafik 2: Tarım Dışı Sektörde Katma Değer ve İstihdam

Kaynak: TCMB,2009:56

Güncel veriler tarım dışı sektöre ait ekonomik faaliyetlerdeki yavaşlamanın 2009 yılında daha da derinleştiğini ortaya koymaktadır. Tarım dışı katma değer ile istihdam arasındaki gecikmeli ilişki nedeni ile istihdamın da gerilemeye devam edeceği beklenmektedir. (TCMB, 2009:56). Yukarıdaki verilere göre tarım dışı işsizlik ile istihdam arasındaki olumsuz seyir daha da kötüleşmeye devam etmektedir.

Kriz nedeni ile işsizliğin daha da artması Türkiye'yi İspanya ve Güney Afrika'dan sonra dünyada en kötü 3. ülke konumuna getirmiştir (Hürriyet, 11 Mart 2009).

İşsizliğin bu kadar artmasındaki nedenlerden biri de küresel kriz nedeni ile kurulan şirket sayısındaki önemli oranda bir azalma olması, bunun yanında bir de kapanan işyeri sayısındaki artıştır. Aşağıdaki tabloya göre 2009 yılı Mayıs ayında; 2008'in aynı ayına göre kurulan şirket ve kooperatif sayısı % 19,4 azalarak 4273'den 3445'e düştüğü anlaşılmaktadır. Yine 2009 Mayıs ayında; 2008'in aynı ayına göre kurulan ticaret ünvanlı işyeri sayısı % 24,8 azalarak 4238'den 3186'ya düşmüştür. Kapanan ticaret ünvanlı işyerleri sayısı ise geçen yılın aynı ayına göre %45,3 azalarak 2869'dan 1568'e düşmüştür(TÜİK Haber Bülteni 19 Haziran 2009). Kapanan işyeri sayısındaki artış işçilerin işini kaybetmesi, yeni işyeri açılmaması da işsizliğin artması demek olduğuna göre sonuçta her iki durumda da işsizlik artmış olmaktadır.

Tablo 2:Kurulan-Kapanan Şirket Kooperatif ve Ticaret Ünvanlı İşyerleri

Şirket, kooperatif ve ticaret ünvanları	Mayıs			Ocak-Mayıs		
	2008	2009	Değişim (%)	2008	2009	Değişim (%)
Şirketler ve kooperatifler						
Kurulan	4 273	3 445	-19,4	24 723	17 911	-27,6
Kapanan	623	621	-0,3	4 450	4 453	0,1
Ticaret Ünvanlı İşyerleri						
Kurulan	4 238	3 186	-24,8	22 670	18 875	-16,7
Kapanan (*)	2 869	1 568	-45,3	21 335	12 131	-43,1

Kaynak: TÜİK Haber Bülteni 19 Haziran 2009

Tablo 3: İmalat Sanayi Kapasite Kullanım Oranları

(Üretim Değeri Ağırlıklı, Yüzde)														
		Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Yıllık Ort.
TOPLAM	2003	74,9	71,9	78,3	75,9	78,7	80,1	79,8	79,3	83,5	80,5	79,4	79,4	78,5
	2004	77,2	73,5	82,1	76,5	84,3	85,3	83,9	81,4	84,3	82,4	83,5	84,0	81,5
	2005	76,6	77,1	80,5	79,8	81,3	81,4	80,6	79,8	82,7	82,3	80,9	80,7	80,3
	2006	75,4	77,2	80,7	82,3	82,6	83,1	81,8	79,4	82,7	82,4	82,8	81,7	81,0
	2007	78,3	80,1	82,0	81,7	83,3	83,5	81,9	80,3	83,2	83,1	82,6	81,1	81,8
	2008	80,3	79,3	81,2	81,7	82,4	82,3	80,0	76,2	79,8	76,7	72,9	64,7	78,1
2009	63,8	63,8	64,7	66,8	70,4									
KAMU	2003	79,6	79,1	83,4	78,3	81,5	85,7	88,6	91,3	89,5	80,2	86,1	81,0	83,7
	2004	79,4	73,5	86,6	68,8	85,4	90,7	88,8	90,6	86,6	84,8	88,4	87,6	84,3
	2005	78,9	77,4	82,4	80,6	86,3	89,4	91,8	90,3	89,4	90,9	87,7	86,3	86,0
	2006	82,8	83,0	84,0	91,0	90,3	90,0	93,6	94,1	91,2	91,8	89,4	91,0	89,4
	2007	82,2	88,9	84,8	84,0	87,9	92,2	89,9	87,1	91,2	91,0	90,8	90,5	88,4
	2008	88,7	84,1	86,3	91,2	93,7	95,2	93,3	93,5	94,2	83,5	75,3	61,6	86,7
2009	68,8	86,2	81,1	64,8	55,2									
ÖZEL	2003	71,9	67,8	75,1	74,5	76,9	76,7	74,7	72,0	79,9	80,6	75,3	78,4	75,3
	2004	76,0	73,5	79,6	81,6	83,6	82,2	81,2	75,9	82,9	80,7	80,4	81,6	79,9
	2005	75,9	77,1	80,0	79,6	80,0	79,2	77,6	77,0	81,0	80,1	79,0	79,2	78,8
	2006	74,2	76,3	80,2	80,9	81,3	82,0	79,9	77,0	81,2	80,7	81,7	80,2	79,6
	2007	77,7	78,7	81,5	81,3	82,6	82,2	80,6	79,2	82,0	81,8	81,3	79,7	80,7
	2008	79,1	78,7	80,6	80,4	80,8	80,6	78,1	73,8	77,9	75,8	72,5	65,2	77,0
2009	63,0	63,6	64,6	66,8	70,5									

Kaynak: TÜİK İstatistikleri

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 4959 işyerinden derlediği verilerin analiz sonuçlarına göre, 2008 yılı Mayıs ayında 82,4 olan üretim değeri ağırlıklı kapasite kullanım oranı, 2009 yılı Mayıs ayında 70,4 seviyesinde gerçekleşmiştir. Kapasite düşüklüğünün bu derece yüksek olmasında krizin etkisini görmekteyiz. Bu düşük kapasitenin nedeni olarak iç pazarda talep yetersizliği %53,5 ve dış pazarda talep yetersizliği %31,7 oranında etkili olmuştur. Mali imkansızlıklar %3,6, yerli mallarda hammadde yetersizliği %3,4 ve ithal mallarda hammadde yetersizliği %1,7, işçilerle ilgili meseleler ise %1,4 oranında etkili olmuştur (TÜİK, Haber Bülteni, 10 Haziran 2009). Bir yıllık dönemde imalat sanayinde kapasite kullanım oranının özellikle kamu işletmelerinde % 38.5 gibi oldukça yüksek düzeyde bir azalma göstermesi önemlidir. Aynı dönemde özel işletmelerdeki azalış % 10.3 olmuştur. Kapasitenin azalması daha az emek kullanılmasını, yani işsizliğin daha da artması sonucunu doğuracaktır.

İşsizliğin ülkemizde hangi sektörlerde daha yoğun yaşandığını aşağıdaki tabloda görmek mümkündür. Buna göre krizin ülkemizde en fazla işsizi inşaat sektöründe meydana getirdiği anlaşılmaktadır. İnşaat sektöründeki daralma diğer sektörleri de etkileyeceğinden önemlidir. Zira inşaat faaliyetleri diğer sektörlerden mal ve hizmet olarak onları da desteklemesi nedeni ile ekonomik durgunluğu daha da hızlandırabilecektir. Tabloda 16 aylık dönemde değişik işkollarında işten çıkarılanların sayısının 403 bin kişi gibi, çok büyük bir sayıya ulaştığı anlaşılmaktadır.

Küresel kriz ekonominin tamamını etkilediğinden nerede ise tüm sektörlerde çalışan sayısında azalmalar gözlemlenmektedir. Sermaye piyasası aracı kurumları da bu krizden nasibini almış ve gelirleri azalan 16 aracı kurum, SPK'ya başvurarak faaliyetlerini geçici olarak durdurmak zorunda kalmışlardır. 2008 yılı başında bu kurumlarda çalışan sayısı 5.860 iken yıl sonunda 5.1012e

inmiştir. Yılbaşından sonra da aracı kurumların personel azaltmayı sürdürdüğü düşünüldüğünde çalışan sayısının daha da azaldığı söylenebilir(Radikal, 19.4.2009).

Ekonomide bazı sektörler kendi dışındaki sektörleri de olumlu etkilediğinden daha fazla öneme sahiptir. Özellikle imalat sanayi, tarım ve hizmet sektörlerine göre daha yüksek emek verimliliğine sahiptir. Bunun için imalat sanayinde istihdamın artması, ortalama emek üretkenliğinin de artmasına yol açmaktadır (Taymaz ve Suiçmez, 2005:29). Kriz dönemlerinde imalat sanayinde ortaya çıkacak bir daralmanın etkisi diğer sektörler de yansıtacağından bütün ekonomiyi etkileyecektir.

Tablo 4 :Faaliyet Alanına Göre İşsiz Kalanlar(Ekim 2008-Ocak 2009)

FAALİYET ALANI	İŞSİZ SAYISI
BİNA İNŞAATI	-75.474
BİNA VE ÇEVRE DÜZENLEME	-39.571
KONAKLAMA	-30.605
KUMAR VE MÜŞTEREK BAHİS	-25.815
FAB. METAL ÜRÜN. (MAK. TEC. HARİÇ)	-20.073
İDARİ DANIŞMANLIK FAALİYETLERİ	-15.654
METALİK OLMAYAN ÜRÜNLER İMA.	-14.646
TEKSTİL ÜRÜNLERİ İMALATI	-12.015
GIYİM EŞYALARI İMALATI	-11.182
VETERİNERLİK HİZMETLERİ	-11.106
BİNA DIŞI YAPILARIN İNŞAATI	-10.190
BİLGİSAYAR VE KİŞİSEL EV EŞYA ONARIMI	-9.790
GIDA ÜRÜNLERİ İMALATI	-9.631
DİĞER HİZMET FAALİYETLERİ	-9.119
DİĞER ULAŞIM ARAÇLARI İMALATI	-9.108
TOPTAN TİC. (MOT. TAŞIT. ONAR. HARİÇ)	-8.883
MAKİNE VE EKİPMAN İMALATI	-8.722
TAŞIMA İÇİN DEPOLAMA VE DESTEK.	-7.462
KARA TAŞIMA VE BORU HATTI TAŞIMA.	-7.305
METAL CEVHERİ MADENCİLİĞİ	-6.569
PERAKENDE TİC. (MOT. TAŞIT. ONAR. HARİÇ)	-6.176
KAUÇUK VE PLASTİK ÜRÜNLER İM.	-5.818
ELEKTRİKLİ TECHİZAT İMALATI	-5.589
DİĞER MADENCİLİK VE TAŞ OCAK.	-4.831
KİRALAMA VE LEASING FAALİYETLERİ	-4.355
DİĞER SEKTÖRLER	-34.123
TOPLAM	-403.812

Kaynak: İSMMMO Basın Açıklaması, 05.04.2009

İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası (İSMMMO) krizin illerdeki işsizliği nasıl etkilediğini ölçmek amacı ile bir çalışma yapmış ve 2008 yılı ikinci yarısından 2009 yılı başına kadar 430 bin kişinin kriz nedeni ile işini kaybettiği sonucuna ulaşmıştır. Bu süre içerisinde 45 bin civarında istihdam artışı kaydedildiği hesaba katılınca, altı aylık dönemde 385 bin kişinin işsiz kaldığı anlaşılmaktadır. En fazla istihdam azalışı İstanbul'da gerçekleşirken bunu Antalya izlemiştir(Radikal, 6.4.2009).Muğla'da turizm sektörünün, Bursa'da da otomotiv ve tekstil sektörünün önemli olması nedeni ile bu şehirlerde önemli sayıda istihdam kaybı olmuştur. Sanayileşmiş ya da belli sektörlerin öne çıktığı iller yanı zamanda işçi çıkarmaların da öne çıktığı iller olmuştur.

Birleşik Metal İş Sendikası tarafından Eylül 2008-Şubat 2009 dönemi verileri kullanılarak yapılan bir araştırmada ise; Türkiye genelinde işten çıkarılanların oranı toplam işçilerin yüzde 5,57'si olduğu, 165 bin kişiyle en çok işten çıkarmanın yaşandığı İstanbul'da çalışan sayısı fazla olduğu için bu oran yüzde 6 düzeyinde gerçekleştiği tespit edilmiştir. İşten atılmaların ortalamasının üzerinde gerçekleştiği diğer iller ise Siirt, Gaziantep, İzmir, Eskişehir, Çankırı, Adana, Yalova ve Aksaray olarak ölçülmüştür. Aynı araştırma sonuçlarına göre, bu dönemde işten çıkarılanların yarısından çoğu (yaklaşık 276 bin kişi) Marmara Bölgesi'nde bulunmaktadır. Bu bölgede her 100 işçiden 7'si işten çıkarılırken, Ege Bölgesi'nde bu oran yüzde 6,17, İç Anadolu'da yüzde 4,4, Güneydoğu Anadolu'da yüzde 4,32, Akdeniz'de yüzde 4,19, Karadeniz'de yüzde 3,3 olarak gerçekleşmiştir. İşten çıkarmaların en az yaşandığı bölge ise Doğu Anadolu olmuş ve bu bölgede işten çıkarılanların oranı yüzde 2,97'de kalmıştır (http://www.genel-is.org.tr/diger_incele.php?id=MjQ4).

Tablo 5: İller Bazında İşten Çıkarmalar
(2008 Haziran-2009 Ocak)

İL	İSTİHDAM KAYBI (Kişi)		
İSTANBUL	-113.112	RİZE	-1.509
ANTALYA	-90.263	TOKAT	-1.480
MUĞLA	-45.352	DÜZCE	-1.242
BURSA	-31.727	ERZURUM	-1.092
İZMİR	-29.963	BİLECİK	-1.057
ANKARA	-20.600	AFYONKARAHİSAR	-980
KOCAELİ	-15.842	KARAMAN	-641
TEKİRDAĞ	-9.734	KARABÜK	-511
KAYSERİ	-9.332	ÇANKIRI	-452
AYDIN	-8.537	NIĞDE	-443
DENİZLİ	-7.532	GÜMÜŞHANE	-418
ESKİŞEHİR	-6.609	NEVŞEHİR	-396
BALIKESİR	-4.935	BAYBURT	-338
MERSİN	-4.229	K.MARAŞ	-275
SAKARYA	-4.188	AKSARAY	-174
MANİSA	-4.108	BURDUR	-114
ADANA	-2.720	BOLU	-76
SİVAS	-2.453	TUNCELİ	-46
ÇANAKKALE	-2.369	YALOVA	-46
KONYA	-2.224	BARTIN	-16
ÇORUM	-2.073	ARDAHAN	-12
KIRKLARELİ	-1.997	TOPLAM	-365.016

Kaynak: İSMMMO,2009

2.2. Kriz Döneminde İşsizlik Ödeneğinde Meydana Gelen Gelişmeler

4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu gereği işsiz kalanlara Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) aracılığı ile ödenecek işsizlik ödeneği, özellikle kriz dönemlerinde tutarı az da olsa işini kaybedenlere bir destek olarak görülmektedir. Kanunun öngördüğü koşulları taşıyanlara ödenebildiği için de doğal olarak kayıt dışı çalışanlar bundan yararlanamamaktadır. Krizin çalışanlar üzerindeki olumsuz etkisini görebilmenin bir aracı olarak görülen işsizlik ödeneğinden yararlananların dönemler içerisindeki seyrine bakarak bir sonuca ulaşmak da mümkün olmaktadır. Bu çalışmada İş Kurumu verileri kullanılarak kriz öncesi dönemden başlayarak bugüne kadar işsizlik ödeneğinden yararlanmak için başvuran ve yararlanan işsizlerin sayısını yaşanan kriz ortamının etkilediği görülmüştür.

İşsizlik ödeneğine başvuruların kriz ortamlarında işçi çıkarmalar nedeni ile artacağı şüphesizdir. İşsizlik ödeneği sadece İŞKUR aracılığı ile ödenebildiğinden dolayı bu analizi sağlıklı olarak yapabilmek için sadece İŞKUR verileri kullanılarak, çalışanların yoğun olarak bulunduğu merkezler seçilmiş ve buralarda gerçekleşen verilerle tablolar oluşturulmuştur. Krizin henüz etkisini hissettirmedeği 2007 yılı verilerinin yer aldığı tabloya bakıldığında, bir yılda Kuruma işsizlik ödeneği için başvuran sayısı 246.877 kişi ve ödenek almaya devam edenlerin sayısı ise sadece 3.426 kişidir. Bu dönem içerisinde seçilen merkezlerden en fazla başvuru İstanbul/Bahçelievler şubesi ile İzmir şubesine yapılmış, en az başvuru ise Çiğli ve Malatya şubelerine yapılmıştır.

Tablo 6: 01.01.2007 - 31.12.2007 Dönemi İşsizlik Ödeneği (Seçilmiş Merkezler ve Türkiye)

BİRİM	BAŞVURU	ÖDEMESİ DEVAM EDEN	ÖDEMESİ KESİLEN	ÖDEMESİ BITEN
1010000-ADANA İL.MD.	6003	80	2184	3556
1060200-ÇANKAYA ŞB.MD.	11071	95	4571	5041
1060300-OSTİM ŞB. MD.	2551	31	1246	1198
1060400-ALTINDAG ŞB.MD.	3152	39	1384	1590
1070000-ANTALYA İL.MD.	8893	59	3691	3560
1160000-BURSA İL.MD.	14216	275	5896	6907
1200000-DENİZLİ İL.MD.	5303	96	1694	2530
1260000-ESKİŞEHİR İL.MD.	2393	32	1175	1066
1270000-GAZİANTEP İL.MD.	5656	81	2099	3284
1340100-BAHÇELİEVLER ŞB.MD.	16523	183	5400	8469
1340200-BAYRAMPAŞA ŞB.MD.	11745	115	4023	6242
1340300-KADIKÖY ŞB.MD.	7458	54	2940	3712
1340400-ŞİŞLİ ŞB.MD.	13581	104	5190	6509
1340500-BEYOĞLU ŞB.MD.	10017	85	3778	4906
1340600-UMRANIYE ŞB.MD.	5128	69	2198	2216
1340700-PENDİK ŞB.MD.	7318	114	2931	3201
1340900-BUYUKÇEKMECE ŞB. MD.	10377	117	3706	4810
1350000-İZMİR İL.MD.	16688	182	5106	9200
1350100-KEMALPAŞA ŞUBE MD.	1238	20	442	668
1350200-TORBALI ŞUBE MD.	1810	25	642	863
1350300-ÇİĞLİ ŞUBE MD.	450	13	163	225
1380000-KAYSERİ İL.MD.	5356	87	2345	2716
1410000-KOCAELİ İL.MD.	3756	75	1688	1557
1410100-GEBZE ŞB. MD.	4657	123	2249	2112
1420000-KONYA İL.MD.	2818	37	1263	1223
1440000-MALATYA İL.MD.	1214	9	445	563
1450000-MANISA İL.MD.	4887	78	1703	2752
1590000-TEKİRDAĞ İL.MD.	7181	132	2903	3600
1590100-ÇERKEZKÖY ŞB. MD.	764	21	291	399
GENEL TOPLAM : TÜRKİYE	246.877	3.426	95.950	122.173

Kaynak: İŞKUR 2007 Yılı İşsizlik Ödeneği İstatistikleri

2008 yılına gelindiğinde artık kriz etkisini ülkemizde de hissettirdiğinden işsizlerin sayısı artmış ve bunun sonucunda da işsizlik ödeneğinden yararlanmak için başvuruların sayısında önemli artışlar olmuştur. 2007 yılında 246.877 olan başvuru sayısı % 54 gibi çok yüksek bir artışla 381.673 kişiye ulaşmıştır. Bu dönemde ödemesi devam edenlerin sayısı da 17 kat artarak 63.515

kişiyi yükselmiştir. Bu sonuçlara bakıldığında krizin çalışanlar üzerindeki etkisinin büyüklüğü net olarak anlaşılmaktadır. 2008 yılında en fazla başvurunun Bursa şubesine yapıldığı görülmektedir. Bunun nedeni de özellikle otomotiv ve tekstil sektöründe önemli bir merkez olan Bursa'nın krizden büyük oranda etkilenmiş olmasıdır

Tablo 7: 01.01.2008 - 31.12.2008 Dönemi İşsizlik Ödeneği (Seçilmiş Merkezler ve Türkiye)

BİRİM	BAŞVURU	ÖDEMESİ DEVAM EDEN	ÖDEMESİ KESİLEN	ÖDEMESİ BİTEN
1010000-ADANA İL MD.	8697	1549	2652	3989
1060200-ÇANKAYA ŞB.MD.	14353	1636	4454	5948
1060300-OSTİM ŞB. MD.	3202	488	1360	1187
1060400-ALTINDAG ŞB.MD.	3933	526	1409	1630
1070000-ANTALYA İL MD.	13035	1242	5310	4141
1160000-BURSA İL MD.	29014	6238	7977	10613
1200000-DENİZLİ İL MD.	10206	1965	2544	4151
1260000-ESKİŞEHİR İL MD.	3859	527	1693	1392
1270000-GAZİANTEP İL MD.	7236	751	2273	3862
1340100-BAHÇELİEVLER ŞB. MD.	21945	3917	4379	10061
1340200-BAYRAMPAŞA ŞB. MD.	17566	3394	3492	8023
1340300-KADIKÖY ŞB. MD.	9975	1745	2485	4572
1340400-ŞİŞLİ ŞB. MD.	18725	3636	4275	7998
1340500-BEYOĞLU ŞB. MD.	13735	1873	3471	6201
1340600-UMRANIYE ŞB. MD.	8873	1554	2562	3248
1340700-PENDİK ŞB. MD.	10868	1708	2869	4015
1340900-BUYUKÇEKMECE ŞB. MD.	18014	3253	4269	7079
1350000-İZMİR İL MD.	18410	2410	4212	8825
1350100-KEMALPAŞA ŞUBE MD.	2211	368	725	875
1350200-TORBALI ŞUBE MD.	3533	639	1096	1325
1350300-ÇIĞLI ŞUBE MD.	4466	715	1338	1920
1380000-KAYSERİ İL MD.	8827	1374	2586	3494
1410000-KOCAELİ İL MD.	4489	959	1513	1539
1410100-GEBZE ŞB. MD.	8249	2046	2811	2903
1420000-KONYA İL MD.	4473	468	1879	1506
1440000-MALATYA İL MD.	2559	257	820	1068
1450000-MANİSA İL MD.	7930	1499	2175	3632
1590000-TEKİRDAĞ İL MD.	9010	1624	2837	3271
1590100-ÇERKEZKÖY ŞB. MD.	5140	1142	1533	1947
GENEL TOPLAM : TÜRKİYE	381.673	63.515	112.448	155.932

Kaynak: İŞKUR 2008 Yılı İşsizlik Ödeneği İstatistikleri

2009 yılı Ocak-Mayıs dönemini kapsayan beş aylık verileri gösteren tabloya bakıldığında, krizin istihdam üzerindeki etkisinin artmaya devam ettiği ve bu dönemdeki başvuruların, 2007 yılındaki toplam başvurudan çok daha fazla olduğu, nerede ise 2008 yılının 12 aylık döneminde gerçekleşen sayıya yaklaştığı görülmektedir. Bu dönemde de en fazla başvuru yine Bursa şubesine yapılmıştır. Belli sektörlerin etkin olduğu merkezlerde, o sektörlerde ortaya çıkan bir daralmanın şehrin genelini etkilemesi de kaçınılmaz olmaktadır. Buradaki sonuçlar da bunu göstermektedir.

Tablo 8: 01.01.2009 - 31.05.2009Dönemi (5 Aylık) İşsizlik Ödeneği (Seçilmiş Merkezler ve Türkiye)

BİRİM	BAŞVURU	ÖDEMESİ DEVAM EDEN	ÖDEMESİ KESİLEN	ÖDEMESİ BİTEN
1010000-ADANA İL.MD.	6005	4585	849	35
1060200-ÇANKAYA ŞB.MD.	11382	6334	2317	210
1060300-OSTİM ŞB. MD.	3675	2404	758	41
1060400-ALTINDAG ŞB.MD.	3096	2184	546	47
1070000-ANTALYA İL.MD.	6855	2844	1596	95
1160000-BURSA İL.MD.	23195	13932	2467	197
1200000-DENİZLİ İL.MD.	8423	5578	992	71
1260000-ESKİŞEHİR İL.MD.	3893	2308	854	34
1270000-GAZİANTEP İL.MD.	4920	3499	996	118
1340100-BAHÇELİEVLER ŞB.MD.	17072	11940	1628	159
1340200-BAYRAMPAŞA ŞB.MD.	14681	10487	1235	99
1340300-KADIKÖY ŞB.MD.	8494	5928	984	76
1340400-ŞİŞLİ ŞB.MD.	14841	10610	1433	86
1340500-BEYOĞLU ŞB.MD.	12068	8500	1073	222
1340600-UMRANIYE ŞB.MD.	9156	5889	1270	80
1340700-PENDİK ŞB.MD.	13870	8702	2168	161
1340900-BUYUKÇEKMECE ŞB. MD.	13601	8840	1486	66
1350000-İZMİR İL.MD.	15762	10432	2056	350
1350100-KEMALPAŞA ŞUBE MD.	2384	1531	448	26
1350200-TORBALI ŞUBE MD.	2188	1130	298	14
1350300-ÇİĞLİ ŞUBE MD.	4846	3032	785	39
1380000-KAYSERİ İL.MD.	5625	3418	983	42
1410000-KOCAELİ İL.MD.	5154	3270	932	29
1410100-GEZE ŞB. MD.	7399	5199	1420	28
1420000-KONYA İL.MD.	3935	2150	1084	59
1440000-MALATYA İL.MD.	1452	886	232	22
1450000-MANİSA İL.MD.	6389	4294	1378	44
1590000-TEKİRDAĞ İL.MD.	6901	3812	1235	25
1590100-ÇERKEZKÖY ŞB. MD.	4588	3289	739	14
GENEL TOPLAM : TÜRKİYE	307.912	198.930	48.007	3.326

Kaynak: İŞKUR 2009 Yılı İşsizlik Ödeneği İstatistikleri

3. SONUÇ

2007 yılında ABD’nde başlayan ve hızla tüm dünyayı etkisi altına alan küresel finans krizi ülkelerin ekonomik ve sosyal yapısını olumsuz etkilemeye devam etmektedir. Dış ticaret daralmakta, iç talep azalmakta, büyüme rakamları düşmekte, geçmişte devletin ekonomiye hiçbir şekilde karışmamasını savunanlar dahi bugün devleti ekonomik krizden çıkış için kurtarıcı görmekte ve nerede ise tüm dünya bu kriz ortamından çıkış için çareler aramaktadır. Türkiye’de bu küresel krizden payına düşeni fazlası ile almış gözükmektedir.

Türkiye’de bugüne kadar farklı zamanlarda ve etkileri farklı olan krizler yaşanmıştır. Ancak yaşanan bu kriz diğerlerine pek benzememektedir. 2001 krizinin etkisinin ortadan kalkmaya başladığı bir dönemde ortaya çıkan bu yeni kriz, çalışma yaşamını da olumsuz yönde etkilemeye devam etmektedir. İşletmelerin kapasitelerini düşürmeleri, kriz nedeni ile yaşanan işyeri kapanmaları, kriz ortamının devam etmesi nedeni ile yeni işletmelerin açılmaması, geliri azalan bireylerin tüketim harcamalarını kısımları gibi etkenlerin tamamı istihdamı doğrudan etkilemektedir. Küresel kriz nedeni ile gerek iç talebin, gerekse de dış talebin daralması nedeni ile işverenler artık işçi çıkarma seçeneğini kullanmaktadırlar. Özellikle büyük sanayi merkezlerinde

yoğun işçi çıkarmaları ile karşı karşıya kalınmakta, işsiz sayısının büyük oranda artması da beraberinde sosyal sorunları da getirmekte, devleti yeni çareler aramaya yöneltmektedir.

İşsizlik ödeneği, kısa çalışma ödeneği, ücret garanti fonu gibi işsizlikle mücadele araçlarının daha etkin kullanımını sağlamaya çalışan hükümet, bir yandan da istihdama yönelik teşvikleri öne çıkarmaya çalışmaktadır. Ekonominin yarıya yakınının kayıt dışı olması nedeni ile bu tür yasal önlemlerden ne yazık ki kayıt dışı çalışan ve krizin çok daha fazla etkilediği kesimler yararlanamamaktadırlar. Krizin sendikali-sendikasız, kadın-erkek, genç-yaşlı ayrımı gözetmeden tüm çalışanlar için büyük bir tehdit olmaya devam ettiği günümüzde, sosyal politikaların önemi daha iyi anlaşılmaya başlamıştır. Sahip olduğumuz genç nüfusu bir fırsat olarak kullanamadığımızdan, işsizlik de en fazla genç nüfusu etkilemektedir. Zaten kronikleşmiş bir işsizlik oranına sahip iken, yaşanan küresel krizin etkisi ile de dünyada işsizlik oranının en yüksek olduğu ülkeler sıralamasında en üst sıralara yükselmiş bulunmaktayız.

İstihdamı artırıp, işsizliği azaltmanın temel aracı kuşkusuz yatırımların arttırılmasıdır. Ancak küresel kriz, hükümetin büyüme hedeflerini de yeniden revize etmesine yol açmış ve yatırımlarda azaltmaya gidilme eğilimi oluşmuş bulunmaktadır. 2009 yılı ilk çeyreği için açıklanan gayri safi yurtiçi hasıla oranı, bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla % 13.8 lik rekor bir azalma göstermiştir. Türkiye ekonomisindeki bu küçülme 1945-46 yıllarındaki küçülme oranlarından sonraki en yüksek küçülme olmuştur. Bu olumsuz tablonun istihdama da aynı şekilde yansması kaçınılmazdır. Zira, işsizlik ödeneği başvurularındaki dönemsel gelişmelere ve işsizlik oranlarındaki yükselişlere baktığımızda, krizin istihdamı olumsuz etkilemeye artarak devam etmekte olduğu anlaşılmaktadır.

İstihdam ve işsizlik sorunu büyüme, kapasite kullanımı, yatırım, kayıt dışılık gibi olaylardan bağımsız olarak düşünülemez. Bugün geline noktada bu sorunlar aşılardan istidamda bir artış ve işsizlikte bir azalma yaşanması da mümkün gözükmemektedir. Krizin çalışma yaşamına etkisini azaltmak amacı ile geliştirilecek politikalar geliştirilirken, bunun sosyal tarafların tamamının katılımı ile, işbirliği çerçevesinde oluşturulması ve uygulanması gerekmektedir. İşsizliğin etkileri sadece ekonomik olmadığından dolayı, işsizliğin daha da artabileceği riskini de düşünerek, ortaya çıkabilecek toplumsal sorunlar da göz ardı edilmeden kalıcı çözüm yolları geliştirilmelidir.

KAYNAKLAR

ALANTAR, D. Küresel Finansal Kriz: Nedenleri Ve Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme, http://www.finanskulup.org.tr/assets/maliyefinans/81/Dogan_Alantar_Kuresel_Finansal_Kriz_Nedenleri_Sonuclari_MFY81.pdf (İndirme Tarihi: 12.05.2009)

BAĞDADIÖĞLU, E. Kriz ve İşten Çıkarmalar, Türk-İş Dergisi, Sayı:383, Ocak 2009, ss.108-111

CEBE, M. <http://www.ekohaber.com.tr/Prof,Dr,Dr,Mustafa,Cebe,Finansal,krizin,somut,yansimalari,ve,seyri,uzerinde,ongoruler-ekohaber-5-haberid-7767.html> (İndirme Tarihi:20.06.2009)

EĞİLMEZ, M. Küresel Krizin Nedenleri, Radikal Gazetesi, 23.09.2008

HAK-İŞ, Küresel Krizin Ülkemize Olası Etkilerini Azaltmak İçin Alınması Gerekli Önlemler, Ankara, 2009

Hürriyet Gazetesi, 11 Mart 2009

http://www.genel-is.org.tr/diger_incele.php?id=MjQ4 (İndirme Tarihi:20.06.2009)

İSMMM (İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası), Basın Açıklaması, 05.04.2009

İTO (İstanbul Ticaret Odası), Türkiye Ekonomisinde Son Yıllarda Yaşanan Yüksek Oranlı Büyüme Rakamlarının İç Piyasa Üzerindeki Etkileri, İstanbul, 2008

MESS (Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası), MESS Üyelerinde Ekonomik Kriz ve Etkileri, İstanbul, 2002

Radikal Gazetesi, 06.04.2009

Radikal Gazetesi, 19.04.2009

Taymaz, E. ve Suiçmez, H. Türkiye’de Verimlilik, Büyüme ve Kriz, MPM Yayını, Ankara, 2005

TCMB (TC Merkez Bankası), Enflasyon Raporu 2009 II, Ankara, 2009

TEPAV (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı), 2007-08 Küresel Finans Krizi ve Türkiye:

Etkiler ve Öneriler Politika Notu, 09.11.2008

TEPAV, Küresel Kriz Çalışma Grubu Değerlendirme Notu, 27.11.2008

TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) Haber Bülteni, 10 Haziran 2009

TÜİK Haber Bülteni, 19 Haziran 2009

TÜİK, 2007 Yılı İşsizlik Ödeneği İstatistikleri

TÜİK, 2008 Yılı İşsizlik Ödeneği İstatistikleri

TÜİK, 2009 Yılı İşsizlik Ödeneği İstatistikleri